

ALGUNES NOTÍCIES SOBRE ELS ASPECTES
FRANCISCANS I EL MISTICISME DEL SACERDOT I POETA
JACINT VERDAGUER (1845-1902)

VALENTÍ SERRA DE MANRESA

L'any passat, el 2002, ha estat un període eminentment verdaguerià. Les commemoracions, congressos i sessions d'estudi en l'escaiença del primer centenari de la mort del que, en vida, tan encertadament, fou qualificat com el «Príncep dels poetes catalans», s'han multiplicat extraordinàriament. També des d'*Analecta Sacra Tarraconensia*¹ volem afegir-nos, modestament, a les diverses commemoracions de reflexió i estudi, que s'han suscitat a propòsit de la vida i incidència dels escrits poètics del sacerdot,² i terciari franciscà d'obediència caputxina, mossèn Jacint Verdguer i Santaló, traspasat justament

1. Principals abreviatures emprades: APCC [= Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya]; ApFran. [= *El Apostolado Franciscano. Órgano de la V.O.T. de Cataluña y Baleares*, Palma de Mallorca-Barcelona, anys 1909-1936]; CatFr. [= *Catalunya Franciscana. Portaveu del Terç Orde Franciscà de Catalunya i Balears*, Barcelona, anys 1923-1936]; MenSer. [= *El Mensajero Seráfico. Revista Mensual dedicada a los Terciarios y devotos de N.S.P. San Francisco de Asís en España y América. Dirigida por FF. Menores Capuchinos de San Francisco*, Madrid, anys 1883-1936], i V.O.T [= Venerable Orden Tercera / Venerable Terç Orde].

2. Sobre la dimensió sacerdotal de Verdguer, hi ha diversos estudis, principalment els de mossèn Joan Bonet i Baltà. Un de força significatiu és el del rector de Tossa de Mar, Joan Carreras, expert en temes verdaguerians (vegeu J. CARRERAS PÉRA, «L'autoconsciència sacerdotal de Verdguer» dins: *Temes d'avui* núm. 10 [2001] pp. 13-21).

ara fa cent anys i que, amb reconeixença, fou solemnement homenatjat pels sacerdots de Catalunya a la catedral de Vic el 14 d'octubre del 2002, amb una brillant conferència del reverend Modest Prats.³

Començarem aquesta breu aproximació als aspectes franciscans i al misticisme de Verdaguer tot indicant, d'entrada, que molt curiosament, poc després del traspàs de mossèn Cinto, als tallers tipogràfics de «L'Avenç» es començà d'enllestir la «Col·lecció d'Obres Pòstumes de Jacinto Verdaguer», precisament amb la publicació «d'una paràfrasi en vers del llibre lul·lià feta per Verdaguer, el darrer gran místic i un dels darrers grans poetes d'Europa» –en opinió de Miquel dels Sants Oliver–,⁴ que la converteixen, com diu també Oliver, «molt més idíl·lica i més florida, i se verdaguerisa i aponcella».⁵

En aquesta paràfrasi o comentaris verdaguerians a Ramon Llull, hi llegim que: «L'amor pur de l'Amic / viu entre dues flames: / la una és de pensament, / l'altra és d'adversitats, / temors, sospirs i llàgrimes»,⁶ qui sap si, també, la millor expressió, i més reeixida síntesi autobiogràfica del misticisme verdaguerià, de viva arrel existencial franciscanolul·liana, l'amargor i la dolcesa, la creu i la glòria car, com molt bé escriví Verdaguer en versos d'altíssima poesia: «La terra és un gran Calvari, on l'home és crucificat»...

El dia 10 de juny de 2002 es complien els cent anys de la mort de Jacint Verdaguer i Santaló, el que hem de considerar tothora com una de les figures més emblemàtiques de la Catalunya moderna; escriptor romàntic de fonda arrel popular que sabé inspirar-se, fecundament, en grans temes d'interès cultural universal, com pot veure's al llarg del magne poema èpic titulat *L'Atlàntida*, o bé en temes d'ardor nacionalista tan nostrats com *Canigó* i *Montserrat* i, àdhuc, en temes socials i de la vida quotidiana com el recull poètic que titulà *Caritat*, publicat l'any 1885 en ocasió dels estralls causats pels terratrèmols a Andalusia.⁷

3. Vg. Modest PRATS, *Notes (diverses) a unes lectures (disperses) de Verdaguer*, Vic, Trobada sacerdotal dels bisbats de Catalunya amb motiu del centenari de la mort de Mn. Jacint Verdaguer, 2002.

4. Vg. Miquel dels Sants OLIVER, «Dos mots d'introducció», dins: *Jacinto Verdaguer: Perles del «Llibre d'Amic e d'Amat» den Ramon Llull*, Barcelona 1908, p. 9.

5. *Ibidem*, p. 10.

6. Vg. J. VERDAGUER, *Perles del «Llibre d'Amic e d'Amat» den Ramon Llull* (Col·lecció d'Obres Pòstumes, I). Barcelona, Tip. «L'Avenç» 1908, p. 36, núm 44.

7. Vg., entre les diverses edicions, *Caritat. Poesies de Mossèn Jacinto Verdaguer estampades a favor de les víctimes dels terratrèmols*. (2.ª ed) Barcelona, Llib. A.

L'extensa obra literària de Verdaguer, que abasta més de cinquanta títols, representa indiscutiblement el bo i millor de la Renaixença catalana, perquè mossèn Cinto sabé recollir la llengua del poble i la transformà magistralment en bellíssimes obres d'art literàries, tot col·locant l'idioma català al costat mateix de les llengües literàries més prestigioses d'Europa, tant, que aquest sacerdot poeta, bé mereixeria un lloc encara molt més honorífic en les lletres europees i catalanes, car representa, més que qualsevol altre escriptor de la Renaixença, la recuperació de la dignitat literària de la llengua catalana, després d'un llarg període de foscors i decadència. Escriure sobre mossèn Cinto, un segle després de la seva mort, és fer referència directa a una de les personalitats catalanes més populars, puix que bona part de les ciutats i pobles de casa nostra li han dedicat monuments, places, carrers i biblioteques que, sense cap mena d'oposició política,⁸ en mantenen indiscutiblement el nom i el record.

D'altra banda, segurament, Jacint Verdaguer és una de les figures del nostre poble que compta amb més aproximacions biogràfiques. Des de la pionera biografia que preparà el seu parent mossèn Joan Güell⁹ en el llunyà any 1911, deu anys després de la mort del poeta, seguida pel famós estudi sobre el darrer període de la vida de Verdaguer que escriví Valeri Serra i Boldú¹⁰ l'any 1915, les biografies s'han multiplicat. D'aquestes obres, les més destacades són les publicades durant l'any 1952, en ocasió del cinquantenari de la mort del poeta, per Josep Miracle¹¹ i per Sebastià Juan Arbó,¹² sense menystenir les

Verdaguer, 1885; *Caritat. Poesies de Mossèn Jacinto Verdaguer estampades ab motiu dels terratrèmols de Andalusia*. (3^a ed) Barcelona, Tip. Catòlica, 1893, etc.

8. A propòsit d'aquesta realitat social, Ferran Blasi ha escrit que: «la seva estàtua, a la cruïlla del passeig de Sant Joan i la Diagonal, var ser l'única sotana que es podia veure pels carrers de Barcelona en els anys de la infausta guerra del 1936 al 1939» (vegeu F. BLASI, «Aprofundir el tema Verdaguer: un estudi apassionant», dins: *Temes d'avui* núm. 10 (2001) p. 12].

9. Vegeu J. GÜELL, *Vida íntima de Mossén Jacinto Verdaguer*. Barcelona, Imp. «El Siglo XX», 1911.

10. Vegeu Valeri SERRA BOLDÚ, *Mossèn Jacinto Verdaguer. Recorts dels set anys darrers de sa vida, seguits de una impressió sobre la causa dels seus infortunis*. Bellpuig, Imp. R. Saladrigues, 1915.

11. Vegeu Josep MIRACLE, *Verdaguer. Amb la lira i el calze*. Barcelona, Ed. Aymà, 1952.

12. Vegeu Sebastià JUAN ARBÓ, *Verdaguer. El poeta, el sacerdot i el món*. Barcelona, Ed. Aedos, 1952.

altres, tant les més recents,¹³ com aquell estudi que publicà el pare Miquel d'Esplugues,¹⁴ l'any 1930, sobre la crisi del sacerdot poeta, significativament titulat: *La Tragèdia de Mossèn Verdaguer*.

En totes aquestes biografies hi trobem una figura sacerdotal i poètica de gran incidència i relleu en la vida del nostre poble. Els trets biogràfics de mossèn Cinto, aparentment contradictoris, en l'oposició tensional de la lira i el calze, han interessat escriptors, historiadors i periodistes. La vida de Verdaguer és tan rica com complexa, tant, que és del tot impossible de resumir-la en poques pàgines. Per això, volgudament, ens limitarem al misticisme i al vessant franciscà del poeta sacerdot que, darrerament, ha estat àmpliament analitzat, en la seva dimensió literària, dins la tesi doctoral d'Isidor Cònsul, dedicada a l'edició crítica i a l'estudi del poema *Sant Francesc*¹⁵ on, tan escaientment, Isidor Cònsul inscriu i situa el poema inicial «Sant Francesc s'hi moria»,¹⁶ de l'any 1869, dins d'una formulació romanticollegendària vinculada a la hipotètica estada de Francesc d'Assís a la Plana de Vic;¹⁷

13. Per exemple, entre moltes d'altres, les de Ricard TORRENTS, *Verdaguer. Estudis i aproximacions*, (Vic 1995) i Narcís GAROLERA, *Sobre Verdaguer. Biografia, literatura, llengua*, (Barcelona 1996). Raimondo M. SORGIA, *Il poeta dal calice proibito*; [trad. catalana: *El poeta del calze prohibit*. Barcelona, Ed. Claret, 2002]. L'autor, després d'una completa síntesi biogràfica, tracta d'explicar el «drama» de Verdaguer, quan li fou prohibit l'exercici del ministeri sacerdotal.

14. Vegeu MIQUEL D'ESPLUGUES, *La tragèdia de Mossèn Verdaguer*, dins del volum X de les *Obres Completes de Jacinto Verdaguer*. Barcelona, Llibreria Catalònia, 1930.

15. Vegeu JACINT VERDAGUER, *Sant Francesc. Poema*. [Edició crítica i estudi] A cura d'Isidor CÒNSUL. Vic, Eumo Editorial i Societat Verdaguer, 2001 (vegeu la recensió que vam publicar, l'any passat, a *Analecta Sacra Tarraconensia* 75 [2002] p. 529).

16. Aquest poema fou dedicat per Verdaguer «Al M.R.P. Fr. Ramon Buldú, director de la Revista Franciscana» (vegeu *Idilis y Cants místichs per Mossèn Jacinto Verdaguer, ab un pròlech de D. M. Milà y Fontanals*. Barcelona 1879, p. 75). L'exemplar de l'edició d'aquest recull verdaguerià que es conserva a la Biblioteca dels Caputxins de Sarrià duu un autògraf verdaguerià que diu: «A D. Lluís Carbó, son afm. Jacinto Verdaguer, Pbre».

17. Sobre la capella de «Sant Francesc s'hi moria», vegeu el treball de Valeri SERRA BOLDÚ, *El Pare Sant Francesc i la tradició popular catalana*, dins *Franciscalia*, Barcelona 1928, pp. 375-376: «Una tradició vigatana diu que sant Francesc [...] 1256, o sia trenta anys després de la mort del Sant, diu ben clarament que aquella capelleta a ell dedicada en lloc despoblat obeiria sens dubte, a qualque esdeveniment extraordinari ocorregut pels volts de Vic en relació amb el *Poverello*». Vegeu, sobretot, el *Salteri Franciscà. Romancets sobre la prodigiosa vida del Patriarca Sant Francesc, per Mossèn Jacinto Verdaguer, Pbre. Romans I: Sant Francesch s'hi moria*. Vich, Estampa de Ramon Anglada, 1882.

formulació que anà evolucionant, progressivament, a partir dels estudis santfranciscans del segle XIX¹⁸ i del mateix franciscanisme personal viscut experiencialment pel poeta, que culminà amb la publicació definitiva del poema santfranciscà,¹⁹ l'any 1895. Els caputxins de Catalunya celebraren el cinquantenari de la publicació del recull poètic *Sant Francesch* amb un fascicle extraordinari de la revista *El Apostolado Franciscano*, destinada als tercerols.²⁰ Aquest recull fou traduït al francès per Agustí Vassal,²¹ terciari franciscà, a petició del caputxí Exuperi de Prats de Molló, amic de Verdaguer i autor d'una suggerent semblança on posa en relleu l'adscripció de Verdaguer al terç orde.²²

En primer lloc, pel que fa a l'adscripció de Jacint Verdaguer al Terç Orde Franciscà i la seva vinculació espiritual amb el franciscanisme, cal indicar, d'entrada, que de jove havia maldat per ingressar al col·legi de Sant Tomàs de Riudeperes dels framenors observants i, sobretot, amb una decisió ja més madura, Verdaguer havia intentat de fer-ho dins de l'Orde caputxí, també durant el temps d'exclaustració, quan projectà un viatge al convent-noviciat que els

18. Isidor Cònsul examina les fonts del poema verdaguerià «Sant Francesc» a partir de l'anàlisi del fons franciscà de la biblioteca personal del poeta (vegeu I. CÒNSUL, *Sant Francesc. Poema...* pp. 66-77 i, també, *CatFr.* XXXVIII [2002] p. 49).

19. Vegeu *Sant Francesch. Poema per Mossèn Jacinto Verdaguer*. Barcelona, Tip. L'Avenç, 1895. (En el colofó hi ha escrit: «Aquest llibre s'acabà d'estampar avuy, 3 d'octubre de 1895, vigília de Sant Francesch».)

20. Vegeu *ApFran.* XXXII (1945) p. 87: «Celébrase este año el Centenario del nacimiento del insigne poeta catalán Mosén Jacinto Verdaguer (17 mayo 1845) y el Cincuentenario de su primera edición del poema *Sant Francesch* (1895), fecha, preferentemente esta última, que no puede pasar desapercibida a este nuestro portavoz franciscano».

21. «Una obra maestra de Jacinto Verdaguer [...] Mr. Agustin Vassal, o el Hermano Buenaventura, nombre que lleva este distinguido literato en la Orden Tercera, acaba de traducir al francés el poema *Sant Francesch*, de Verdaguer, alentado en la empresa por el gran amigo y confidente del poeta catalán, R.P. Exupère [de Prats de Molló], capuchino de la Provincia de Tolosa, Francia» (vegeu *MenSer.* XXIII [1906] pp. 205-207. Sobretot, vegeu *Saint François, poème de Mossen Jacinto Verdaguer*. Paris, Casterman, 1905). Agustí Vassal ja havia traduït, l'any 1903, el recull verdaguerià titulat *Eucarístiques* (vegeu A. VASSAL, «Las Eucarísticas de Mosèn Jacinto Verdaguer, Terciario Franciscano», dins: *MenSer.* XX [1903] pp. 165-171).

22. Vegeu EXUPÈRE DE PRATS DE MOLLÓ, *Jacinto Verdaguer, prêtre du Tiers-Orde de Saint François*. Paris, Casterman, 1904.

caputxins catalans tenien en llur exili guatemaltecs²³ a la població de La Antigua; agosarada decisió que no comptà pas amb el beneplàcic del seu confés.²⁴

D'altra banda, les cartes i dedicatòries verdaguerianes adreçades als caputxins catalans²⁵ són, en aquest sentit, la millor testimoniança d'aquesta entranyable relació caputxino-verdagueriana.²⁶ Ací volem recordar, solament, i a tall d'exemple, que en els moments particularment difícils de la crisi personal del poeta, el pare Rupert M. de Manresa,²⁷ essent guardià del convent de Sarrià,²⁸ l'any 1895 li

23. Vegeu BASILI DE RUBÍ, «Vocació franciscana de Verdaguer», dins: *ApFran.* 36 (1953) pp. 36-37. Jacint Verdaguer, també, com s'ha dit més amunt, mirà d'ingressar en els framenors observants, quan aquests habilitaren el convent de Sant Tomàs de Riudeperes, prop de Vic. Sobre alguns aspectes de la vida quotidiana dels frares i estudiants d'aquest convent, com també sobre l'elaboració del retaule barroc de Sant Antoni, que l'any 1766 endegà l'escultor Vicenç Real, vg. el manuscrit *Estat y relació del diner [...] gastant-lo Joaquim Pou, Sindich del Colegi de Sant Tomàs de Riudeperes, ab ordre del Guardià de dit Colegi [=Entrades i Sortides del Colegi de Sant Tomàs de Riudeperes, anys 1760-1785; Arxiu Històric de Girona, Ms. 2, s.c.]*.

24. Ho explica el mateix Verdaguer, precisament en el pròleg del recull poètic titulat *Sant Francesc*: «Vaig fer pensament de descalçar-me darrera séu y de cenyir-me ab la corda seràfica; y com allavors no hi havia frares Menors a Espanya, resoluí anar a cercar-los en los convents de la Amèrica Espanyola, per ahont, ja ab un peu a l'estreb, estava examinat y admès y fins tenia la llicència de ma bona mare, arrencada ab llàgrimes del cor; però no tindria la de Nostre Senyor, quan lo confés no m[']hi dexà partir per no haver fet encara setze anys. No sent merexedor de comptar-me entre sos fills de la Primera Ordre, me feu tercerol» (vegeu J. VERDAGUER, *Sant Francesch. Poema per Mossèn Jacinto Verdaguer, ab la traducció en vers castellà per Francesch Badenes y Dalmau*, Barcelona 1909, p. 16).

25. Algunes d'aquestes dedicatòries foren publicades l'any 1959 (vegeu A. MADUPELL, «Verdaguer i els frares caputxins», dins: *Critèrion* 2 (1959) pp. 80-92). Darrerament, encara, n'hem descobert algunes de noves, no conegudes per Maduell com, per exemple, dins d'un exemplar de *La Fugida a Egipte*. Barcelona, Tip. «La Il·lustración», 1893. A la coberta d'aquest recull poètic sobre Jesús Infant hom hi llegeix, de mà de Verdaguer: *J.M.J. Al M.R.P. Joseph [de Calassanç] de Llevaneras. Son afm. amich, que à ses oracions se encomana, l'autor.* (L'exemplar forma part del fons bibliogràfic de la Biblioteca Hispano-Caputxina, Sig. 15-2-15).

26. Vegeu EXUPÈRE DE PRATS DE MOLLÓ, *Jacinto Verdaguer: prêtre du Tiers-Ordre de Saint François*. Paris-Leipzig, H.L. Casterman, 1904.

27. Sobre Rupert M. de Manresa, vegeu les dades essencials que ofereix Valentí SERRA DE MANRESA, «Rupert M. de Manresa. Nota bio-bibliogràfica», dins: *Estudios Franciscanos* 89 (1988) pp. 621-636.

28. Sobre les vinculacions del P. Rupert amb Mn. Cinto, vegeu la correspondència epistolària editada i estudiada pel P. PACÍFIC DE VILANOVA, «El P. Ruperto y Verdaguer», dins: *ApFran.* 36 (1953) pp. 112-115.

oferí de sojornar-hi perquè pogués enllestir el poema *Santa Eulària*,²⁹ el qual fou publicat el 1899. També s'ha de fer esment que, quan Verdaguer, sancionat canònicament pel bisbe Morgades, estava suspès «a divinis», i no podia celebrar missa, participava diàriament de l'eucaristia al santuari barceloní de l'Ajuda, situat al carrer més baix de Sant Pere, custodiat des del desembre de 1884 pels framenors caputxins catalans, ran de la restauració de la vida caputxina a la Ciutat Comtal.³⁰ En aquells dies tan difícils de la suspensió «a divinis», arribada l'hora de la comunió, el sagristà de l'Ajuda, fra Silvestre de Banyoles, s'apressava a portar una estola a mossèn Cinto, el qual se la posava per anar, devotament, a combregar.³¹ També s'ha d'esmentar, que en morir «el Príncep dels poetes» que havia estat, al llarg de tota la seva vida sacerdotal i poètica, un actiu tercerol franciscà,³² Verdaguer

29. Vegeu V. SERRA DE MANRESA, «Una dedicatòria inèdita de Verdaguer», dins *CatFr.* 27 (1989) p. 94, on hi ha transcrita, i comentada, aquesta dedicatòria verdagueriana: «Al Rnt. Fra Rupert Mª de Manresa, testimoni vivent de que Santa Eulària cova y beneheix encara sa niuada del Desert de Sarrià, son devot amich y confrare, *Jacinto Verdaguer, Pvre.*». Sobre Verdaguer i els caputxins de Sarrià, vegeu, també, BASILI DE RUBÍ, «Unas invitaciones de los capuchinos a Verdaguer», dins: *ApFran.* 36 (1953) pp. 129-131.

30. Detalls sobre aquesta restauració hom pot llegir-los a V. SERRA DE MANRESA, *Els framenors caputxins a la Catalunya del segle XIX. Represa conventual, exclaustacions i restauració (1814-1900)*. Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 1988, pp. 343-436.

31. Vegeu la testimoniança de Francesc de P. Colldeforns, recollida dins *ApFran.* 36 (1953) p. 107: «Era en aquells dies –1895 ó 1896– en què Mossèn Cinto no celebrava la Santa Missa. Per raó del veïnatge de la casa dels meus pares amb l'església de l'Ajuda, quasi cada dia anava a ajudar la Missa de 8, i eren molts els [dies] que, en un racó del presbiteri, on ara hi ha l'altar del Sagrat Cor, veia agenollat oint la Santa Missa a mossèn Cinto. A l'hora de la comunió el sagristà fra Silvestre li oferia una estola per anar a rebre-la. Recordo com si fos ara l'edificant modèstia i devoció (com si estés abstret de tot el que l'envoltava) amb que Mossèn Cinto estava en aquell raconet i més d'una vegada vegí que les llàgrimes li corrien cara avall... La visió d'aquell sacerdot no se m'ha pas esborrat del meu record».

32. «L'infrascrit, Comissari interí de la V.O.T. de Penitència, canònicament instal·lada en sa pròpia iglésia de la ciutat de Vich, certifico: que segons consta dels llibres dels germans, fidelment guardats en dita iglésia, entrà de novici lo 6 d'octubre de 1869, essent Diaca, y ja Prevere professà en igual dia del 1870, el Rnd. Jacinto Verdaguer y Santaló. Així consta dels llibres a que'm referesch. Vich, 16 de juliol de 1894. *Sebastià Alberch, Pvre.*»; (vegeu *ApFran.* 36 [1953] p. 119). Isidor Cònsul, seguint les recerques verdaguerianes de Ricard Torrents, indica que el 29 d'abril de 1860 Jacint Verdaguer ja havia ingressat al Terç Orde de la parròquia de Folgueroles

fou amortallat (tot i l'oposició d'alguns) no pas amb la sotana clerical,³³ ans amb un hàbit caputxí³⁴ que era a ús de fra Jacint de Barcelona el qual, justament, l'acabava d'estrenar aquells dies en ocasió de la seva missa nova.³⁵ Sobre la condició de mossèn Cinto Verdaguer de terciari franciscà vinculat als caputxins, cal dir que, durant els anys que visqué a Barcelona,³⁶ participà assíduament en els actes de pregària i fraternitat de la congregació del Venerable Orde Tercer, instal·lada a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona,³⁷ sota la

(que depenia dels framenors observants de Vic), segons indicació continguda en el *Llibre de la Tercera Orde del Pare Sant Francesc, fundada en la parròquia de Folgueroles, el dia nou de febrer de 1812*: «Verdaguer, Jacinto: prengué lo hàbit a 29 abril 1860» (vegeu I. CÒNSUL, *Sant Francesc. Poema...* p. 27).

33. Alguns sacerdots seculars demanaven de ser amortallats amb l'hàbit franciscà. Per exemple, el prevere manresà Dr. Francesc Pons. Ran de la seva mort s'escribí una nota necrològica que deia: «Del V.T.O. de Manresa. Ha mort el molt lltre. Dr. Francesc Pons, canonge de la Seu. El seu cadàver fou amortallat amb l'hàbit del Pare Sant Francesc per disposició del finat» (vegeu *CatFr.* XI [1933] p. 43).

34. «Fou amortallat amb l'hàbit complert de l'Orde Tercera» (vegeu *ApFran.* XL [1953] p. 126 i, també, *MenSer.* XIX (1902) p. 213: «Ha sido enterrado con el hábito de San Francisco»).

35. Vegeu el testimoniatge del pare Jacint de Barcelona, recollit dins *ApFran.* 36 (1953) p. 103: «Feia pocs dies que havia celebrat la meua Primera Missa. Vingueren al matí a demanar un hàbit per amortallar a Mn. Cinto, i el P. Guardià que era el P. Miquel d'Esplugues, em vegé a mi i em digué que cedís el meu. Ben gustosament vaig fer-ho, donant-li el de la meua Primera Missa».

36. En l'opinió del pare Andreu de Palma fou quan Verdaguer demanà el certificat –vegeu la nota núm. 32– de profés del terç orde: «La copia autorizada del certificado debió de estar motivada por algún acontecimiento de la vida de nuestro poeta. Fué, sin duda, en su traslado de residencia a Barcelona, el incardinarse en la V.O. Tercera del Santo Hospital, allá a medianos del año 1894» (vegeu ANDREU DE PALMA DE MALLORCA, «Jacinto Verdaguer, terciario franciscano», dins: *ApFran.* XXXII (1945) p. 203).

37. Vegeu la *Crònica de la V.O.T. de Barcelona*: «El 10 de juny [de 1902], la V.O.T. tingué el sentiment de veure morir un de sos germans més eminents, el gran poeta líric i èpich Mossèn Jascinto Verdaguer, autor de l'*Atlàntida*, del *Canigó*, d'innombrables composicions místiques y de varis poemes, entre els quals hi ha el de *Sant Francesch*, esplèndit ramell de poesia francescana que dedicà a sos germans terciaris. En la juvenesa havia sentit desitjos de entrar en la Orde Seràfica [= Franciscana], però no havent-los pogut realisar, se féu Tercerol. Estava agregat a la Congregació del Hospital, que celebrà en sufragi del germà defunt una molt concorreguda [Missa de] Comunió general, en la que's repartiren recordatoris ab lo retrat y composicions del poeta. Fou amortallat ab l'hàbit complert» (text transcrit de la *Crònica de la Venerable Orde Tercera Francescana de obediència caputxina*

direcció espiritual i animació dels framenors caputxins de l'Ajuda, tal com consta en la documentació.³⁸ Aquesta puixant congregació de tercerols comptà amb cants i textos propis, per a ús intern de dita fraternitat franciscana.³⁹

Atesa aquesta vinculació de Verdaguer al terç orde franciscà d'obediència caputxina, els frares caputxins de Catalunya, en diverses escaïences han recordat, amb agraïment i respecte, llur relació fraterna amb mossèn Cinto. Per exemple, a propòsit de les commemoracions verdaguerianes⁴⁰ del 1952 els caputxins demanaren la col·laboració de Joan-Claudi Güell, comte de Ruiseñada, el qual pronuncià una brillant i documentada conferència sobre els aspectes franciscans del poeta,⁴¹ que tingué lloc el dia 17 de maig de 1952 al Saló de Cent.⁴² Semblantment, en el número 44 de la famosa revista cultural olotina titulada *Pyrene*, el pare Nolasc del Molar hi publicava l'any 1953 un

de Barcelona, Barcelona 1910, p. 47, i reproduït, de bell nou, dins: *ApFran*. 36 [1953] p. 126).

38. En el Llibre-Crònica de la Congregació de Terciaris, ubicada a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, hi llegim: «Ha contado en el número de sus asociados al Rdo. D. Jacinto Verdaguer (q.s.g.h.), príncipe de los poetas catalanes, quien compuso *L'Atlàntida*, el *Canigó* e innumerables composiciones místicas y varios poemas, entre ellos el titulado *Sant Francesch*, espléndidos ramilletes de poesía franciscana que dedicó a sus hermanos terciarios, etc.»; document servat a l'Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya, i transcrit l'any 1995, en ocasió dels 150 anys de la naixença de Verdaguer (vegeu V. SERRA DE MANRESA, «Verdaguer i el Terç Orde de l'Hospital de la Santa Creu», dins: *CatFr*. 33 [1995] p. 128).

39. Vegeu, per exemple, els *Goigs en llahor del Patriarca St. Francesch venerat per sos fills de la Tercera Ordre en l'Església del Hospital de la Santa Creu de la Ciutat de Barcelona*. Barcelona, Tip. Catòlica, 1924, etc.

40. Se'n fa ressò, molt elogiosament, Isidor CÒNSUL, a *Sant Francesc. Poema...* pp. 89-92: «Reinvindicació franciscana de Verdaguer en el període 1945-1953» (vegeu, sobretot, *ApFran*. XL (1953) pp. 152-153: «Homenaje de las Órdenes Terceras Franciscanas de Barcelona a Mn. Jacinto Verdaguer, terciario franciscano»).

41. El dominic italià Raimondo Sorgia, pronuncià, el 7 de maig de 2003, dins del cicle de conferències «Literatura i Religió» de l'Institut Filosòfic de «Balmesiana», la conferència titulada *Verdaguer i Sant Francesc*, que ha estat inclosa al llibre *Verdaguer vist des de dins*. Barcelona, Ed. Balmes, 2003.

42. El comte de Ruiseñada, besnét del marquès de Comillas i president de la Compañía Transatlántica, s'interessà, per indicació de Miquel d'Esplugues, per l'obra i pensament verdaguerià (vegeu *ApFran*. XL [1953] p. 152-153: «[Ruiseñada] Pronunció una magnífica conferencia sobre la personalidad, la vida y la obra poética de Mosén Jacinto Verdaguer»).

interessantíssim treball sobre la relació cultural entre l'escriptor i artista Marià Vayreda, també terciari franciscà,⁴³ amb el sacerdot-poeta Jacint Verdager,⁴⁴ on oferia, alhora, a més de la transcripció de dues cartes adreçades a Marià Vayreda –llavors encara inèdites–⁴⁵ un seguit de variants textuais, molt interessants, del famós poema *Canigó*, aportades per un manuscrit (inacabat), conservat per la família Vayreda, on el mateix Verdager hi treballava, sembla, una nova edició, esmenada i millorada. Semblantment, un any abans, l'abril de 1952, la mateixa revista *Pyrene* ja havia dedicat un fascicle doble a commemorar el cinquantenari de la mort de Jacint Verdager,⁴⁶ en el qual el pare Nolasc hi edità, també, deu cartes desconegudes del poeta, amb notícies inèdites sobre el Santuari del Mont,⁴⁷ on Jacint Verdager passà els estius de 1884 i 1885,⁴⁸ aplegant i coordinant materials per a l'elaboració de l'extraordinari poema èpic *Canigó*.⁴⁹ Fou en aquesta circumstància que el capellà-custodi del Mont confià a Verdager l'encàrrec d'adquirir un harmòni i una casulla a Barcelona,⁵⁰ el quals pagà el senyor Joan Noguer de Segaró,⁵¹ benefactor i devotíssim de la Mare de Déu del Mont.

L'aportació més valuosa del caputxí Nolasc del Molar als estudis

43. Juntament amb la seva esposa, Pilar Aulet, era profés de la Congregació del Terç Orde ubicada al convent de caputxins d'Olot (vegeu *ApFran.* XX [1928] p. 130).

44. Vg. NOLASC DEL MOLAR, «Verdager y Mariano Vayreda», dins: *Pyrene* 5 (1953) pp. 1241-1251.

45. De Jacint Verdager a Marià Vayreda (3 febrer 1901), *Id.*, (16 desembre 1901). En aquesta darrera carta esmenta el sojorn del poeta al Mont: «Estant jo à la hermita de N^a S^a del Mont havíam simpatisat molt, mes no'ns hem vist gayre més», etc.

46. Vegeu *Pyrene* 4 (1952) pp. 1029-1060: «Recordando a Verdager».

47. Vegeu NOLASC DEL MOLAR, «Cartas inéditas de Mn. J. Verdager», dins: *Pyrene* 4 (1952) pp. 1030-1039.

48. Vegeu P. VAYREDA OLIVAS, *Santa Maria del Mont. Notícia històrica d'aquest santuari*, Figueres 1931, p. 37.

49. Vegeu *Canigó. Llegendes pirenyca del temps de la Reconquista per Mossèn Jacint Verdager*. Barcelona, Llibreria Catòlica, 1886.

50. «Està ja feta y [a] disposició de V. à la Plassa Nova d'aquesta ciutat, núm.4. Sastreteria, la casulla pel santuari del Mont», carta núm. 4, (Barcelona, 1884 ?). «Los diners que sobren de la compra del armòni per la hermita del Mont me creman les mans y desitjo que'm diga à qui'ls entregaré», carta núm. 10 (Barcelona, 1884 ?). Aquestes cartes les escriví Verdager tot adreçant-se al Sr. Joan Noguer de Segaró.

51. Vegeu Carta de J. Verdager a J. Noguer de Segaró (publicada per NOLASC DEL MOLAR, dins *L'ermita del Mont* p. 43), segurament escrita durant la tardor de 1884.

verdagerians⁵² fou, però, l'edició, amb notes introductòries i apèndixs de textos, d'un treball de mossèn Cinto Verdager, no gaire divulgat, titulat *L'ermita del Mont*, que el poeta havia enllestit l'any 1884 i que, en ocasió de l'any marià de 1954, el pare Nolasc publicà íntegrament,⁵³ juntament amb algunes cartes que mossèn Cinto, des del Mont, adreçà al seu bon amic el canonge Jaume Collell,⁵⁴ també terciari dels caputxins, autor de la primera versió al català contemporani de les *Floretes de Sant Francesc*.⁵⁵ En aquestes, Verdager li manifesta com, des d'aquest santuari marià, contempla cada dia l'extraordinària vista panoràmica del «Canigó de cara, y faig amb ell algunes enraonades», afegint-hi encara el poeta que: «no sé de cap Santuari de més vista»,⁵⁶ bo i lamentant-se haver «trigat tant a conèixer [El Mont]», on des de feia molts anys, Verdager, «no havia passat dies tan tranquils i solitaris i dolços».⁵⁷

52. Vegeu V. SERRA DE MANRESA, «Nolasc del Molar i els estudis verdagerians», dins *Recerca* núm. 30 (2003) pp. 35-38.

53. Vegeu *L'ermita del Mont. Mn. Cinto Verdager, Pvre., amb un pròleg del P. Nolasc d'El Molar, ofmcap.* Any Jubilar Marià, [Olot] 1953-1954. Tanmateix, en el volum VII de l'edició popular de les obres completes de Jacint Verdager, ja se n'havia abastat el text (vegeu *Excursions y viatges*. Barcelona, «La Il·lustració Catalana», s.d., pp. 165-191: *La ermita del Mont*).

54. Famós orador i franciscanista. En ocasió de les grans solemnitats del Terç Orde, sovintment era convidat a predicar-hi com, per exemple, en les festes organitzades pels tercerols a Manresa, l'any 1905, en ocasió de la beatificació del terciari franciscà d'obediència caputxina Jean M. Vianney, rector d'Ars (França): «Me indicà en sa primera carta que jo deuria predicar del nou Beato com a terciari. En aquest sentit he preparat lo panegíric del Sant Rector de Ars» (carta de Jaume Collell a Ramon de Reus [La Puda, 20 setembre 1905]; APCC, *V.O.T. Manresa*, Llig. A-3-23, s.f.).

55. L'any 1909, Jaume Collell publicà la versió catalana de *Les Floretes de Sant Francesc*, que dedicà «Als Terciaris franciscans de Catalunya». Sobre el ressò d'aquesta versió catalana, vegeu Montserrat CASAS I NADAL, «Notes sobre les «Floretes» de Sant Francesc i la seva recepció a Catalunya» dins: *Acta historica et archaeologica Mediaevalia* núms. 23-24 (2002-2003) pp. 613-628: «Les *Floretes* van ser traduïdes al català l'any 1882, amb motiu de la celebració del VII centenari de la mort de Sant Francesc, pel canonge de Vic Jaume Collell, que les va publicar per capítols a la revista *La Veu del Montserrat* [...] L'any 1909, en celebrar-se la commemoració del VII Centenari de la fundació de l'Orde dels Framenors, de nou Mn. Jaume Collell va repassar aquella primera traducció i la va refer, tot confrontant-la amb una altra edició italiana més moderna».

56. Carta de J. Verdager a J. Collell (El Mont, 28 juliol 1884), publicada per NOLASC DEL MOLAR dins, *L'ermita del Mont*, p. 41.

57. Carta de J. Verdager a J. Collell (El Mont, setembre 1884); editada per NOLASC DEL MOLAR, *Ibidem*, p. 42.

Fou, doncs, en el clima d'aquesta tranquil·litat contemplativa que mossèn Cinto escriví el «Virolai» o «Cobles a la Mare de Déu del Mont»,⁵⁸ musicades per tercerol franciscà Càndid Candi,⁵⁹ de gran acceptació entre els devots de l'Empordà i de la Garrotxa, i de pervivència fins als nostres dies. El mestre Càndid Candi, organista de la basílica de Sant Just i Pastor de Barcelona, fou qualificat, ran de la seva mort, ocorreguda l'any 1911, de terciari franciscà il·lustre.⁶⁰

La segona part d'aquest article consistirà en una incursió, potser un xic anecdòtica, però gens banal, en la vida familiar i espiritual de Jacint Verdaguer i Santaló. Nascut, com és prou sabut, el 17 de maig de 1845 a Folgueroles, població de la Plana de Vic, força coneguda en la Catalunya del segle XIX per les famoses indústries locals de tallar pedra i l'elaboració d'esclops en fusta.

Jacint era el segon de vuit germans, dels quals només sobrevisqueren tres: Miquel Verdaguer (l'hereu), Cinto (el poeta) i una germana, Francesca.⁶¹ Fou batejat el mateix dia de la naixença, i li posaren els noms de Jacint, Segimon i Ramon. Cal esmentar la gran importància que té per a la biografia de Verdaguer, el fet que nasqués precisament a Folgueroles, poblet situat molt a prop de la casa pairal dels Verdaguer, en el mas conegut com Els Torrents, a Tavèrnoles, població sense nucli urbà situada a la dreta del riu Ter, on durant més de 500 anys nasqueren i moriren els Verdaguer, que foren propietaris d'aquella esplèndida masia fins que, durant la guerra carlina, a causa del segrest de la mestressa del mas (una tia-àvia de mossèn Cinto)

58. La tornada fa: «Del Mont Verge Maria / Reina de l'Empordà / jo al cel pujar voldria / Verge Maria/ dau-me la mà» (vegeu J. CARRERES PÉRA, *Els Goigs de Mossèn Cinto*, Barcelona 2003, pp. LXXXV-LXXXVII).

59. Vegeu J. VERDAGUER, *Colecció de Càntichs Religiosos pel poble a una, dues i tres veus ab acompanyament de piano ú orga. Música de Cándido Candi* (Barcelona 1889).

60. «Pasó a mejor vida, casi repentinamente, el ilustre terciario y notabilísimo compositor D. Cándido Candi. La Orden Tercera le debe la música del himno ya popular en nuestras romerías: *Salve Regina, mare divina*» (vegeu *ApFran*. III [1911] pp. 143-144).

61. També terciària franciscana, adscrita als framenors de la Unió Lleonesa, morí l'any 1919: «El 23 del próximo pasado Enero, entregaba plácidamente su espíritu al Señor, en Folgarolas, la fervorosa terciaria franciscana Dª Francisca Verdaguer, hermana de aquel epíritu tan locamente enamorado del Seráfico Padre, maestro de nuestra literatura. Mosén Jacinto Verdaguer» (vegeu *Revista Franciscana* núm. 748 [Vic, 8 febrer 1919] p. 52).

juntament amb una filleta, molt petita, els familiars van haver d'hipotecar les terres i el mas Els Torrents per pagar el rescat; i com que això ocorregué en una conjuntura econòmica molt difícil configurada per caresties, endeutaments i males collites, els Verdaguer van perdre la propietat de la casa pairal, però van continuar vivint-hi com a masovers. Mossèn Cinto, doncs, nasqué força a prop d'aquest mas. La seva família vivia al carrer Major de Folgueroles, i el seu oncle Segimon Verdaguer i el seu pare Josep Verdaguer Ordeix, a més de pagesos, eren mestres de cases, i en construïren de força notables, que encara existeixen i es mantenen dempeus a la ciutat de Vic. La mare, Josepa Santaló, dona molt devota i de gran finor espiritual, inicià els seus fills a la lectura, quasi amb tota seguretat a través de llibres de pietat⁶², especialment el devocionari popular escrit per mossèn Josep Llord,⁶³ de tanta divulgació a Catalunya, titulat *Foment de la pietat i devoció cristiana*, amb diverses edicions a la ciutat de Vic; i també del famós devocionari *Exercici del cristià*, que escriví el rector de Perelada Josep Ullastre⁶⁴ i, òbviament, del *Camí dret* del pare Claret;⁶⁵ llibretons reeditats diverses vegades, arreu de Catalunya, i també a Vic, mentre Jacint Verdaguer era un infant.

Tots els biògrafs coincideixen a afirmar que Jacint Verdaguer era un nen llest i valent; estudiava i ajudava a casa, tenia un gran amor als pares (especialment a la mare) i, molt aviat, se li notà una marcada inclinació cap a les coses espirituals i religioses, i expressà, ja des

62. Pel mateix mossèn Cinto sabem que la seva mare era molt afeccionada a llegir devocionaris: «Ma estimada mare, que al cel sia, era molt afecta à llegir *El Devoto peregrino*, del padre Castillo, llibre que's trobava en tots los escons i llibreries [= biblioteques] de la plana de Vich» (vegeu J. VERDAGUER, *Dietari d'un Pelegrí a Terra Santa*, Barcelona 1894, p. 5).

63. Vegeu Josep LLORD, *Foment de la pietat y devoció cristiana, que se alcanza per lo exercici de la santa oració mental*. Vic, Imp. de Lluçia Anglada, 1856. Citem, expressament, aquesta edició vigatana, feta quan Verdaguer era un noi. De les moltíssimes que se n'havien fet a Catalunya des de l'any 1693, vegeu Antoni PALAU, *Manual del librero hispano-americano*. Vol. VIII, Barcelona 1955, p. 22.

64. De les diverses reedicions, citem aquesta «nova edició», feta a Girona, quan Verdaguer només tenia tres anys. Vegeu Josep ULLASTRE, *Exercici del cristià per encomanarse a Déu, y tenir un rato de oració tots los dias [...] Nova edició*. Girona, Imp. Vicenç Oliva, 1848.

65. Existeixen diverses edicions vigatanes, de quan Verdaguer era petit; per exemple, l'edició «princeps» i segona edició (publicada, precisament, l'any de naixença de Jacint Verdaguer); vegeu Anton Maria CLARET, *Camí dret y segur per arrivar al cel*. Vic, Imp. Josep Trullàs, 1843 i 1845, etc.

dels primers anys de la seva adolescència, les seves emocions més íntimes i els records familiars a través de senzilles, i molt quotidianes, poesies com la que titulà, per exemple: *Les primeres llàgrimes*, els versos de la qual acaben així, molt tendrament: «la mare, plora que plora / jo, juga que jugaràs», etc.

Als 11 anys, abans de l'adolescència, Verdaguer entrà a estudiar humanitats al seminari de Vic i, ben aviat, s'introduí en el món de la poesia catalana, aleshores ben migrada, i de no gaire nivell, i començà de fer romanços. Una vegada, Josep Verdaguer, el pare del futur sacerdot, casualment, va trobar a l'estança del seu fill una colla de papers amb els romanços que escrivia el Cintet. El pare es va preocupar molt, perquè no volia que en Cintet «estigués per romanços», car pensava que això el descentraria en els estudis eclesiàstics iniciats. Un dia, aprofitant que els dissabtes solia anar al mercat de Vic, s'emportà aquests papers i els mostrà al seu cunyat, el popular doctor Salarich, metge força afeccionat a la literatura i de notables interessos culturals i humanistes, per tal d'explicar-li la seva preocupació. El doctor Salarich, volgué tranquil·litzar l'angoixat pare de família i va dir-li: «Deixa-li fer romanços, al Cintet, que li donaran molta més fama que la sotana que porti». I això va ser, talment, com una mena de profecia. El pare va deixar fer al noi i, durant la seva estada al seminari de Vic escriví molts romanços i versos, en bona part malaguanyadament desapareguts. D'altres, però, foren publicats en fulls volants, i avui constitueixen una bella mostra de l'habilitat poètica de Jacint Verdaguer. A propòsit d'aquesta primera divulgació de l'obra verdagueriana, varen tenir un ampli ressò els versos titulats *La recepta* (impresos per Lluís Barjau, a Vic, l'any 1864), i que Verdaguer havia dedicat als seus companys de seminari. Començaven d'aquesta faísó: «Pareu, savis i capgrossos / forts de gechs i gamarussos, etc.» Aquestes rimes enjogassades i populars ja demostren una bona coneixença i domini de la llengua catalana que, en aquells anys, literàriament es trobava molt rovellada; rimes que ens palesen, no cal dir-ho, un ampli coneixement i domini de la nostra llengua que li valgueren a Verdaguer els quatre premis dels Jocs Florals de Barcelona de l'any 1865.

Acabats els cursos seminarístics, el dia 24 de setembre de 1870 Jacint Verdaguer fou ordenat sacerdot a l'església de Sant Domènec, de Vic. La missa nova la cantà el primer diumenge d'octubre, festa del Roser «de tot lo món», «entre un dolmen i un altar», tal com escriu ell mateix, a l'ermita de Sant Jordi de Puigleslloses. L'assistiren com

a acòllits l'eminent mestre Manuel Milà i Fontanals juntament amb el seu entranyable amic Jaume Collell. L'endemà, entorn de la diada de Sant Francesc, i després d'haver professat com a terciari a l'església del Sant Àngel dels Caputxins de Vic,⁶⁶ el dia 6 d'octubre de 1870, anà a celebrar la seva segona missa a l'ermita de «Sant Francesc s'hi moria». L'any següent Verdaguer rebria el nomenament de coadjutor de la parròquia de Vinyoles d'Orís. Allí, durant els dos anys que hi restà (del setembre de 1871 al març de 1874), enllestí i publicà el recull poètic titulat *Passió de Nostre Senyor Jesucrist*. Afectat, però, de grans migranyes, i també per una incipient tuberculosi, Verdaguer va haver de retornar i establir-se a Vic.

L'any 1873 seguia encara delicat, i els metges, per que es refés del tot, li van recomanar un clima més marítim. Fou en aquesta circumstància quan, ajudat per alguns amics, especialment d'Antoni Estalella (futur bisbe de Terol),⁶⁷ pogué entrar de capellà en la llavors puixant Compañía Transatlántica.⁶⁸ Aquell mateix any, doncs, s'embarcà a Cadis per viatjar com a capellà del vapor *Guipúzcoa*, en les sortides regulars cap a l'Havana. Va fer, doncs, nou viatges a Cuba i, no se sap la data precisa, però segurament des d'un vaixell de la Trasatlántica, travessant l'oceà i trobant-se lluny de la seva enyorada terra catalana, que tant estimava, que Verdaguer escriví aquells punyents i emotius versos de *L'Emigrant*, que traspassen el cor quan ens trobem lluny de casa, en país foraster, talment l'experiència del salmista, que plorava, enyorat de Sió en una terra estrangera.⁶⁹

66. A petició del capellà-custodi, mossèn Andreu Duran, escriví i musicà uns goigs a la Divina Pastora: «Era un gusto el oír cómo, después del sermón, todo el auditorio cantaba los Gozos catalanes a la Divina Pastora, que más de veinte años há compuso, por indicación mía, para esta fiesta, el renombrado poeta Rdo. Verdaguer, y que hoy forman parte de sus 'Idilios místicos' [*Idilios i Cants Místichs*]» (carta de A. Duran a Joaquim de Llavaneres [Vic, 21 abril 1891], publicada dins *MenSer*. VIII [1891] pp. 312-314).

67. Morí l'any 1896, a Terol, on desenvolupà una intensa activitat social i pastoral, tal com s'ha posat en relleu a l'article biogràfic publicat per R. SOLER BECERRO, dins del *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya*, Vol. II, Barcelona 2000, pp. 116-117.

68. Aconsejaronle los médicos que viajara algún tiempo por mar, y con este fin, entró como capellán en la Trasatlántica, por recomendación del Dr. Estalella, que murió luego Obispo de Teruel» (vegeu R. RUIZ AMADO, «El poeta Verdaguer [1845-1902]», dins: *Razón y Fe* III [Madrid 1902] p. 441).

69. «L'anyorament de la tierra catalana le inspiró en esta navegación las hermo-

Després d'aquests nou viatges, pràcticament seguits, a les Antilles i Cuba, i coincidint amb la mort d'un fill del marquès de Comillas, aquest navilier, que era el principal propietari de la Compañía Transatlántica i alhora una de les persones més riques del país, proposà a mossèn Verdaguer, que llavors ja era un famós i reconegut poeta, que li fes de capellà familiar a casa seva per tal de celebrar, diàriament, una missa en sufragi de l'ànima del fill difunt. Després de quatre anys de servei en els vapors de la Compañía Transatlántica, i a l'edat de 31 anys, Verdaguer deixà aquella empresa per tal d'entrar de capellà al servei personal del marquès de Comillas. Entre 1877 i 1893, Verdaguer fa vida a Barcelona, i en aquesta nova situació, molt aviat van encarregar-li, també, de fer d'almoïner del marquès, càrrec que ocupà durant disset anys. Per a dur a terme aquest servei, mossèn Cinto tenia un despatx al palau del marquès (avui Palau Moja, actual seu del Servei de Museus de la Generalitat), on Verdaguer passava tot el dia. Cada vespre, però, tornava a pernoctar al carrer de la Canuda, on viva hostatjat a casa del seu cosí, l'escriptor Narcís Verdaguer i Callís, vigatà que s'havia traslladat a Barcelona, per mor dels seus estudis de dret, i en aquells anys prou conegut en el món cultural i jurídic. Entre els dos cosins hi havia molt bona entesa, la qual es reforçà encara més pel fet de viure junts. Narcís Verdaguer ajudà molt Jacint Verdaguer en les seves tasques literàries, sobretot en la versió del provençal al català del poema *Nerto* de Frederic Mistral, que, pràcticament endegà Narcís Verdaguer i Callís, però que féu signar a mossèn Cinto quan, el 1885, fou publicada aquesta versió.⁷⁰

Quan feia tot just un any que Verdaguer era a casa del marquès de Comillas, el Jurat dels Jocs Florals li concedí el premi extraordinari de la Diputació de Barcelona, per la seva magna obra: *L'Atlàntida* que, en la seva primera edició, fou solemnement dedicada, des del vaixell *Ciutat Comtal*, al marquès de Comillas, amb aquells versos que comencen: «Muntat de tos navilis, en l'ala benehida / busquí de les Hespèrides, lo taronger en flor, etc.»

sas composiciones *L'emigrant, Lluny de la terra, La plana de Vich, Al esbart de sos poetas*, llenas del amor que le ataba al terruño natal, nunca antes abandonado» (*Ibidem*, pp. 441-442).

70. Vegeu Frederic MISTRAL, *Nerto. Poema escrit en versos provençals*. Traduhit al català per Mossèn Jacint VERDAGUER. Barcelona, Llib. d'A. Verdaguer, 1885 (hi ha una edició popular de l'any 1903 i del 1909, publicades per «L'Avenç»).

Els anys que Verdaguer exercí de capellà i almoïner a casa del marquès de Comillas coincideixen amb els seus grans èxits poètics i literaris. A més de publicar *L'Atlàntida*, cal esmentar, entre d'altres, els reculls *Idilis i Cants Místics*, *Montserrat*, el *Salteri Franciscà*, el *Somni de Sant Joan*, la *Col·lecció de cants religiosos per al poble*, etc. Tot i haver deixat les tasques sacerdotals en la Compañía Transatlántica, per tal de passar a ser, com ja s'ha dit, capellà i almoïner del marquès de Comillas, Verdaguer no deixà de viatjar. Ben al contrari; inicià una sèrie de viatges a Roma, París, Suïssa, nord d'Àfrica, Terra Santa, i arribà àdhuc, a Sant Petersburg, viatges dels quals ens deixà esplèndids relats. Verdaguer fou home «d'Excursions i Viatges»,⁷¹ per dir-ho amb el títol d'un dels seus relats més llegits. Jacint Verdaguer explorà, pam a pam, entre 1880 i 1884, els Pirineus mentre preparava el magnífic i insuperable poema *Canigó*, meritòriament qualificat de «poema nacional» de Catalunya, publicat l'any 1886. En aquest any de 1886, Verdaguer clou, definitivament, la seva etapa viatgera tot visitant Terra Santa. D'aquest viatge, en sorgí el preciós *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*, i la trilogia *Natzaret* (1890), *Betlem* (1891) i *Fugida d'Egipte* (1893).

Referint-nos, encara, al darrer viatge de mossèn Cinto, en què visità Terra Santa, cal fer esment que coincidí amb la primera anada de missioners caputxins a les illes Carolines, que havia impulsat el pare Joaquim M. de Llavaneres. Aquesta expedició missionera comptà amb l'especial benedicció del papa Lleó XIII, el qual uns anys abans ja havia actuat de mediador en el conflicte internacional a propòsit de la sobirania hispana de les illes Carolines. Els dotze missioners que havien de partir es trobaven congregats al convent d'Arenys de Mar, esperant de ser inclosos en el passatge del vapor *Isla de Panay*, fins que una disposició del Govern de Madrid ordenà de descarregar part de la mercaderia per tal de fer lloc a l'expedició missional. En aquesta

71. Vegeu J. VERDAGUER, *Excursions y Viatges*. Barcelona, La Il·lustració Catalana, 1887. L'exemplar de la Biblioteca Provincial dels Caputxins de Catalunya conté una dedicatòria manuscrita que diu: *Als Rnts. Pares Caputxins d'Arenys son afm., que à sas oracions s'encoman[a]. Jacinto Verdaguer. Pbre.* (publicada per A. MADUCELL, «Verdaguer i els frares caputxins», dins *Critèrion* 2 [Barcelona 1959] p. 88). Aquest text verdaguerià ha estat reproduït facsimilarmen, i breument presentat, per V. SERRA DE MANRESA, «Jacint Verdaguer i els Caputxins d'Arenys», dins: *Arenys. Vida Parroquial* núm. 643 (juny 2002) p. 165.

circumstància es preparà una gran festa de comiat a la població d'Arenys de Mar, especialment una magna celebració litúrgica el dia 31 de març de 1886, amb prèdica solemne⁷² i diversos actes festius. Jacint Verdaguer parla explícitament, i amb gran simpatia, d'aquest grup de missioners que s'embarcaren al vaixell *Isla del Panay*, puix que els acompanyà durant tota la travessa pel Mediterrani, fins a Terra Santa, tal com ell mateix ho explica en les ratlles introductòries del *Dietari d'un Pelegrí a Terra Santa*. Diu:

«Lo vapor *Panay* és espayós, de 375 peus de eslora, y en un de sos amples compartiments poden allotjar-se bé e independentment, los dotze Pares Caputxins, que tenim la bona sort de trobar-hi. Van destinats per lo Govern espanyol á las Carolines, sent los primers apòstols que hi posarán lo peu [...] De la cambra del vapor, hon gayrebé tots sols s'han aposentat, n'han feta una capella, que, per sa senzillesa, los deu recordar la que deixaren en llur convent. En l'humil trono de rústich altar tenen un quadro al oli de sa Patrona, la Divina Pastora».⁷³

I, una volta esmentada aquesta testimoniança verdagueriana sobre l'impacte que li suscitaren aquests primers missioners caputxins enviats a les Carolines, caldria dir, a propòsit de l'aportació literària

72. Vegeu el «Discurso que el Sr. Arcipreste de Arenys de Mar dijo en la función religiosa que los Misioneros Capuchinos celebraron en honor de la Santísima Virgen María antes de partir para las Carolinas» (publicat dins *MenSer*. III [Madrid 1886] pp. 329-334 i 372-374). A la darrerria de l'any 1886 hi hagué, encara, una segona expedició, que viatjà en el vapor *Isla de Mindanao* (vegeu AMBROSIO DE VALENCINA, *Mi viaje a Oceanía. Historia de la fundación de las Misiones Capuchinas en las Islas de Carolinas y Palaos*. Sevilla, Escuela Tipográfica Salesiana, 1898).

73. Vegeu J. VERDAGUER, *Dietari d'un Pelegrí a Terra Santa*, Barcelona 1894, pp. 14-15. S'ha d'esmentar que mossèn Cinto, devot de l'advocació mariana a la Divina Pastora, escriví i musicà uns goigs dedicats a la Divina Pastora venerada a l'església dels caputxins de Vic, a petició del Dr. Andreu Duran, canonge de Vic i capellà-custodi de l'església del Sant Àngel (vegeu *Idilis y Cants Místichs per Mossèn Jacinto Verdaguer. Ab un pròlech de D. M. Milà y Fontanals*, Barcelona 1879, pp. 198-202: «Cobles de la Divina Pastora que's cantan en l'església dels Pares Caputxins de Vich» i, també, *Ibidem*, pp. 203-206: «Noves Cobles de la Divina Pastora»). Sobre aquest aspecte de la vida devocional verdagueriana, vegeu la nota històrica de Valentí SERRA, «Verdaguer i la Divina Pastora», dins: *CatFr*. XXIII (1985) pp. 80-81 i, també, J. CARRERES PÉRA, *Els Goigs de Mossèn Cinto*, Barcelona 2002, p. LXXXIII, etc.

de Verdaguer que, a més de fer poesia, es dedicà, de ple, a l'exercici de la caritat a favor de pobres i necessitats, àdhuc de manera exagerada. En efecte, entorn de 1888, la vida de Jacint Verdaguer, que aleshores tenia 42 anys, prengué un gir total i absolutament desconcertant per a tots els que el coneixien i, sobretot, l'estimaven. S'ha escrit molt, potser massa, sobre aquesta etapa coneguda com la «tragèdia de mossèn Verdaguer». Efectivament, tant el pare Miquel d'Esplugues,⁷⁴ ja al·ludit, com el mateix pare Basili de Rubí,⁷⁵ escriviren extensament sobre aquest període, tan difícil, de la vida del sacerdot poeta. Durant l'any 1889 el reverend Joaquim Pinyol fou qui posà en contacte mossèn Cinto amb l'anomenada 'Casa d'Oració', on es practicaven exorcismes. Alguns pensen que Verdaguer hi acudí mogut per la caritat i amor als pobres, que el pressionaven cada dia al seu despatx del palau del marquès de Comillas demanant-li diners per tal de liquidar endeutaments i pal·liar misèries. D'altres, però, intenten d'explicar aquest gir en la vida i actituds de Verdaguer per l'interès que, personalment, ell tenia envers els fenòmens místics i amb pressumptes endimoniats i visionaris.⁷⁶ Aquest contacte amb gent que pretenia tenir visions i revelacions divines van fer de Verdaguer, sobretot a partir de 1890, una altra persona: un Jacint Verdaguer desconegut i insòlit. Els qui l'estimaven volien fer-lo sortir d'aquest camí perillós, oimés quan mossèn Cinto era ja una glòria pel nostre país. Verdaguer s'entossudí, i seguint amb la seva dèria, va haver de deixar la casa del marquès de Comillas, perquè li retiraren el càrrec d'almoïner i capellà familiar. El seu bisbe, el de Vic, doctor Morgades, el 1893, l'envià al santuari de la Gleba, on el poeta hi anà molt a contracor. En aquest santuari hi sojornà dos anys i hi escriví els sentits poemes religiosos titulats el *Roser de tot l'any* i les *Veus del Bon Pastor*. De tant en tant, Verdaguer feia, però, alguna escapada a Barcelona i, al final, contra l'expressa voluntat del bisbe de Vic, s'hi va instal·lar definitivament el maig de 1895.

74. Vegeu MIQUEL D'ESPLUGUES, *La tragèdia de Mossèn Verdaguer* (Barcelona 1930); monografia a la qual ja ens hem referit més amunt.

75. Vegeu BASILI DE RUBÍ, *La última hora de la tragedia. Hacia una revisión del caso Verdaguer*. Barcelona 1958, etc.

76. S'ha publicat l'edició crítica dels quaderns verdaguerians d'exorcismes, amb un excel·lent estudi introductor de mossèn Joan bada, que ambienta, i ajuda a entendre, la personalitat i el «drama sacerdotal» de Verdaguer, iniciat ran del problema dels exorcismes (vegeu *Manuscrits verdaguerians de revelacions, exorcismes i visions. Vol. II Quadern d'exorcismes*, Barcelona, Barcino, 2002, pp. 13-153).

D'aquest sojorn, forçat, al santuari de la Gleva, hi ha una interessantíssima anècdota aportada per Carme Rucabado,⁷⁷ filla de l'escriptor Manuel Rucabado i Verdaguer, és a dir, parenta directa del poeta, que ens explica l'altíssim grau de caritat i amor als pobres que professava mossèn Verdaguer, digne seguidor de l'espiritualitat de sant Francesc d'Assís, l'amic dels petits i dels pobres.⁷⁸ A la Gleva, doncs, hi vivien uns ermitans o custodis, els esposos Francesc Traité i Maria Compte; quan Verdaguer havia d'anar a Vic o Manlleu, algun dels fills d'aquest matrimoni l'acompanyava. Un dia Verdaguer, acompanyat de Ferran Traité, va agafar la tartana que feia el trajecte de Sant Hipòlit de Voltregà a Vic. De tornada a la Gleva queia un gran xàfec. A mig camí trobaren un captaire que anava molt mal calçat i suplicà de poder pujar. El tartaner va dir-li que no hi havia lloc. I Jacint Verdaguer, sense pensar-s'hi dues vegades, baixà de la tartana i li cedí el seient i, sota aquell immens aiguat va prosseguir el camí a peu. En veure això, el carreter va pregar mossèn Cinto que tornés a pujar, encara que anessin més estrets. Verdaguer s'hi negà, tot dient que, llavors, es quedaria sense poder fer el sacrifici per amor a Déu. En arribar, xop, a la Gleva l'esperava el captaire per donar-li les gràcies, i el poeta, es descalçà llavors les sabates i les donà al pobre mendicant, dient: «He arribat, a Déu gràcies, ara ja no les necesito. Són per a vós». No pas en va escriuria després el poeta en el recull *Roser de tot l'any* que, «per viure sense aimar / tant se valdria morir»; suggeridors i emotius versos que expliquen el profund sentit de caritat que animava el cor sacerdotal de Jacint Verdaguer.

Tanmateix, els seus amics no podien pas entendre el tomb que féu. Sobretot quan, amenaçat per sancions canòniques, suspès «a divinis» entre 1895 i 1898, i conseqüentment privat dels estipendis de les misses, en no poder celebrar, decidí d'inscriure's i de professionalitzar-se com a escriptor i viure de la literatura. Llavors, mossèn Cinto, a partir de 1895, començà a escriure als diaris denunciant a l'opinió pública la persecució de què era objecte (per part dels Comillas, de l'Església, de la família i dels amics). La ploma se li transformà en una daga, tal com pot veure's en els famosos articles

77. Vegeu Carme RUCABADO, *Verdaguer vist de prop*, dins: *Jacint Verdaguer, poeta (1845-1902)*. Associació «Catalans a Roma», Roma 1998, pp. 22-23.

78. Vegeu A. BALASCH TORRELL, «L'innat franciscanisme de Jacint Verdaguer», dins: *Critèrion* 2 (1959) pp. 93-97.

titulats *En defensa pròpia*,⁷⁹ que aparegueren al periòdic *La Publicidad*, on el poeta ja empra, amb molta naturalitat, una llengua renovada, viva, culta i popular a la vegada, desusada fins aleshores en un mitjà de comunicació català. Però allò realment dolorós i lamentable, més enllà del seu drama personal, és que mossèn Cinto esdevingué bandera de combat i objecte de tota mena de manipulacions forçades i interessades, especialment des dels grups esquerrans.

En el darrer període de la seva existència, Jacint Verdguer era, talment, un mite vivent. A les acaballes de la seva vida temporal, reconciliat amb el bisbe Morgades, obtingué a principis de l'any 1898, un benefici a l'església barcelonina de Betlem, precisament al davant mateix del palau del marquès de Comillas. Tanmateix, prematurament envellit, el dia 7 d'abril de 1902 el «Príncep dels poetes catalans» tingué un atac de cor. Els metges li recomanaren de retirar-se en un lloc més saludable i tranquil. És per aquesta raó que acceptà, complagut, la invitació de l'alcalde de Sarrià-Vallvidrera, Ramon Miralles, d'anar a reposar a casa seva, a «Vila Joana», on arribà l'aniversari del seu natalici, el dia 17 de maig de 1902. A les vigílies de la seva mort el Govern de Madrid, amb data 6 de juny de 1902, concedia al poeta la Creu d'Alfons XII.⁸⁰ Quan el representant del Govern anà a comunicar-ho a Verdguer, el poeta, que pressentia ja la proximitat de la mort, exclamà sorneguerament: «Una altra creu encara!». Tres dies després, el dimarts 10 de juny de 1902, als 57 anys d'edat, Verdguer moria pràcticament sol,⁸¹ com tots els genis, (acompanyat només per la seva germana Francesca, per la família

79. Aquests articles, inclosos els sis d'inèdits que Verdguer no arribà a publicar un cop hagué interromput, definitivament, la segona sèrie d'escrits *En defensa pròpia*, el 21 de novembre de 1897, han estat aplegats en ocasió del centenari del traspàs del poeta (vegeu J. VERDAGUER, *En defensa pròpia*. Edició i presentació de Narcís GAROLERA, Tusquets Editors, Barcelona 2002).

80. Vegeu V. SERRA BOLDÚ, *Mossèn Jacinto Verdguer*, Bellpuig 1915, p. 172: «Lo Rei s'havia interessat per Mossèn Cinto durant la seua malaltia, mes no arribà a temps lo darrer obsequi que li tenia destinat, puix la ordre que concedia al Poeta la Gran Creu de Alfonso XII tramesa per carta de la Secretaria particular del Rei i dirigida a Mossèn Cinto, se rebé després de mort i fou entregada a sa germana».

81. Les fonts eclesiàstiques barcelonines, àdhuc el butlletí oficial del bisbat, donen com a data de la mort de Verdguer el dia 7 de juny (vegeu *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona* XLV [1902] p. 328), tal com ho fa notar mossèn Bada a l'estudi introductori, ja ementat, de l'edició dels *Quaderns d'exorcismes* (vegeu O.C., pp. 141-142).

Duran i per la família Miralles que l'acollia), però agombolat i estimat pels pobres, i venerat i admirat per tot el poble de Catalunya. El seu cadàver, amortallat amb l'hàbit de Sant Francesc, –que, tal com ja hem esmentat, cedí, a petició del pare Miquel d'Esplugues, el pare Jacint de Barcelona– fou exposat al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, al mateix lloc on Verdaguer, a l'edat de 20 anys, havia rebut el primer guardó poètic, durant els Jocs Florals de 1865. Finalment, el dia de les exèquies i enterrament de mossèn Cinto, 13 de juny de 1902, la ciutat de Barcelona visqué una manifestació de dol popular imponent i difícil de superar. El dia era gris i plujós i tot Barcelona s'havia paralytitzat en senyal de dol. Es calcula que els assistents passaven de tres-cents mil.

També, a les pàgines de la revista *El Mensajero Seráfico*, portaveu dels tercerols franciscanocaputxins, que publicava a Madrid el pare Joaquim M. de Llavaneres, s'escriví, ran de la mort de mossèn Verdaguer, que calia donar un:

«Justo tributo de admiración y respeto a la memoria del primero de nuestros poetas contemporáneos, que ha cantado nuestra fe y nuestras glorias con tan sublime acento, que sus ecos han resonado más allá de nuestras fronteras [...] Mosén Jacinto Verdaguer es poeta lírico y poeta eminentemente franciscano. A la escuela franciscana pertenece por su inspiración y encanto, por su espíritu, por su carácter y por haberse él mismo afiliado a la Familia Franciscana, inscribiéndose en la V[enerable] O[rden] T[ercera] de Penitencia. Al Seráfico Patriarca profesó toda su vida singular amor y afecto».⁸²

Durant la dictadura de Primo de Rivera, en un clima de gran entusiasme popular, i amb la presència d'Alfons XIII, s'inaugurà a la cruïlla del Passeig de Sant Joan amb l'Avinguda Diagonal de Barcelona un grandios monument a Jacint Verdaguer,⁸³ que romangué dempeus durant

82. Vegeu *MenSer*. XIX (1902) p. 213. Aquesta revista havia publicat algunes versions al castellà –a cura de M. Polo Peyrolón– de poesies escollides de Mn. Verdaguer com, per exemple, *La Santa Casa* (vegeu *Ibidem* VIII [1891] pp. 198-199).

83. «En Barcelona se ha inaugurado con solemnidad extraordinaria el monumento dedicado a perpetuar la gloriosa memoria del fervoroso Terciario Franciscano y rey de los vates catalanes Mosén Jacinto Verdaguer, asistiendo el Rey de España, el Presidente del Directorio [Miguel Primo de Rivera] y otras personalidades de todas

tota la persecució religiosa de 1936, atès que mossèn Cinto era benvist pels grups esquerrans, els quals han interpretat l'acció caritativa de Verdaguer des d'un punt de vista de denúncia social. L'any 1931, semblantment, s'inaugurà també un monument del poeta a Montserrat:

«Monumento a un insigne terciario. En la histórica montaña de Montserrat se ha erigido por suscripción popular un monumento al inspirado vate Mosén Jacinto Verdaguer, hijo ilustre de la Tercera Orden».⁸⁴

Sobre el lirisme i el vessant «místic» de Verdaguer, els estudiosos de la nostra literatura estan força d'acord a indicar que el misticisme verdaguerià està integrat per dos elements alhora essencials i complementaris. D'una banda, hem de parlar d'un misticisme de caire «voluntarista», d'encuny franciscà, atès l'idealisme sentimental i l'efusivitat amorosa del poeta; i, d'altra banda, el misticisme de la poesia verdagueriana presenta alhora un realisme sovint molt cru i punyent. En l'obra mística de Verdaguer, ell hi apareix com un poeta marcat pel foc de l'amor diví, talment un posseït per «l'angèlica follia de l'amor», tal com escriví autobiogràficament el mateix Verdaguer. En aquest sentit, el també poeta i tercerol franciscà Octavi Saltor, escriuria l'any 1959 que: «Verdaguer és, per damunt de tot, un místic. Coneix i estima santa Teresa de Jesús i Sant Joan de la Creu, però la seva mística no deriva del 'Cant dels Cants'; tot i que el tradueix i el comenta [...] Verdaguer és un místic franciscà. El Serafí d'Assís i Ramon Llull són els seus mestres»;⁸⁵ per això Manuel de Montoliu⁸⁶ escriví⁸⁷ l'any 1907, tot

las clases sociales, con una incontable muchedumbre de admiradores del incomparable poeta» (vegeu *Floreillas de San Francisco* 25 [Totana 1924] p. 165).

84. Vegeu *ApFran.* XXIII (1931) p. 355.

85. Vegeu Octavi SALTOR, «Verdaguer, poeta de la humilitat», dins: *Crítèrion* 2 (1959) p. 28.

86. Terciari franciscà d'obediència caputxina, juntament amb la seva esposa, Júlia Vidal. Tots dos tenien cura de la formació espiritual dels candidats al terç orde de la congregació ubicada als «Josepets» de Gràcia (vegeu *CatFr.* VI [1928] pp. 114 i 263; *Id.* X [1932] p. 45, i *ApFran.* XXX [1943] pp. 139-140).

87. Vegeu M. de MONTOLIU, «Algunes notes sobre el misticisme den Verdaguer», dins: J. VERDAGUER, *Càntic dels Càntics precedit de Els Jardins de Salomó* (obra pòstuma). Barcelona, Tip. «L'Avenç» 1907, pp. 5-27.

seguint allò que havia indicat Milà i Fontanals en el pròleg a *Idilis y cants místichs*,⁸⁸ que el misticisme de Verdaguer, inicialment, formava part de l'escola espiritual castellana⁸⁹ del segle XVI però que, finalment, mossèn Cinto, «per efecte de les vicissituds doloroses de la seva vida accidentada sofrí'l seu misticisme, se nota una tendència cada dia més marcada cap a la individualisació del seu sentiment [...] fugint dels claustres closos y isolats del misticisme espanyol, per anar a sojornar en la vall del misticisme franciscà, oberta y lluminosa».⁹⁰

En l'experiència mística del poeta cal fer referència directa a la cruesa del sofriment que experimentà Verdaguer en diverses circumstàncies de la seva existència temporal, i que hem d'esguardar talment com un reflex de la Passió de Crist, en la qual tothora s'emmiralla el poeta, dins de la perspectiva pròpia de l'espiritualitat afectiva d'encuny franciscà. Per exemple, en la composició «Dolors i amors» Jacint Verdaguer identifica, explícitament, la seva experiència íntima amb el mateix camí que féu Jesús entre l'Hort de les Oliveres i el Calvari. Semblantment, en el poema «Fins a morir», el misticisme del poeta el mou a reconèixer que la seva creu personal és, només, «una xica estella / que de la vostra, oh Jesucrist, m'heu dat; / vull

88. «[Verdaguer] Ha intentat, per dir-ho ab una paraula, seguir humilment les petjades de l'inspirat poeta dels Cantars y dels angèlics autors de *La llama de amor* y de *Las moradas*» (vegeu M. MILÀ I FONTANALS, *Pròlech a Idilis y cants místichs*, dins *Obres completes de Mossèn Jacinto Verdaguer. Edició popular*. [Vol.II] Barcelona, «La Il·lustració Catalana», s.d., p. 7).

89. «Aquest misticisme tot subjectiu, psicològich, moral y ascètic, és el que posseïa'l nostre Verdaguer, que per aquest costat pertany plenament a l'escola dels místichs castellans del segle XVI, més sentimentals que metafísichs, més moralistes que filosòfs» [mg. M. DE MONTOLIU, *Algunes notes sobre el misticisme d'en Verdaguer*, dins *Obres Completes de Mossèn Jacinto Verdaguer. Edició Popular*. Vol. XXI: *Nerto. Càntich dels Càntichs*. Barcelona, Il·lustració Catalana, s.d., p. 126].

90. *Ibidem*, pp. 135-136. Aquest suggerent pròleg de Manuel de Montoliu sobre el vessant místic de Verdaguer, que figurava en l'edició pòstuma de 1907 editada per «L'Avenç», fou incorporat per Francesc Matheu a l'edició de l'obra completa verdagueriana, en XXX volums, que començà a publicar Il·lustració Catalana, a partir de l'any 1914, «pel desig lloable que les obres de Verdaguer fossin assequibles a tots els públics» (vegeu *Bibliografia General de Jacint Verdaguer*, dins: *Obres completes* [5^a ed.] Barcelona, Ed. Selecta 1974, p. 1530). Al verso de la coberta dels primers volums d'aquesta edició popular, s'hi llegeix: «Volem que l'obra literaria de Mossen Cinto arribi a tots los recones de la nostra terra [...] Volem que pugan adquirirla fins los més humils. Per axò venem aquesta *Edició popular* al preu de cost. No es un negoci; es una glorificació del gran poeta».

abraçar-me des d'avui a ella / fins a morir amb Vós crucificat». I, a propòsit d'aquestes experiències espirituals i místiques verdaguerianes, Joan Maragall comentà, amb especial intuïció poètica, que en el recull *Flors del Calvari*, Jacint Verdguer mostra amb tota la seva cruesa la tremenda lluita interior amb si mateix que culminarà amb el desig d'identificar-se amb Crist quan, sobretot, el contempla «arbre com jo ferit». A propòsit d'aquesta experiència espiritual, Maragall, ran de la mort de Verdguer, referint-se al poema que més palesament reflecteix l'esqueixament interior verdaguerià, manifesta que, fatigat el poeta, malparat, exacerbant, esclata en aquell *Sum vermis* (són un cuc!); allí batega en carn i sang un cor esquinçat, allí es resum la crisi tremenda de l'home; allí hi ha sanglots i gemecs i humiliacions del front en la pols, i magnífiques esperances de la glòria eterna.⁹¹ Maragall comprengué l'autèntica dimensió d'aquest gran poema verdaguerià, que és una de les síntesis més reeixides de l'experiència mística de la criatura humana davant del Crucificat, tot i que alguns prefereixen parlar d'ascètica verdagueriana més que no pas de «mística».⁹²

Les diverses commemoracions verdaguerianes han posat en relleu que Jacint Verdguer és encara recordat arreu de Catalunya per monuments i amb noms de carrers i places i, sobretot, és recordat en el repertori de cançons més interioritzades en l'ànima del nostre poble com «Rosa d'abril», o «L'emigrant». Gràcies a Jacint Verdguer i al seu sentiment religiós de fonda arrel franciscana, els creients de Catalunya podem seguir encomanant-nos a Déu amb la bellesa dels seus càntics. Per això, els estudiosos i els escriptors han volgut fer de Verdguer un dels autors d'obligada referència, un veritable «clàssic» de la literatura catalana, ja que continua oferint un doll inexhaurible de temes de reflexió i estudi que seguiran interpel·lant de manera renovadora els catalans d'aquest nou mil·lenni que acaba de començar.

No pas en va Verdguer fou molt estimat pels catalans del seu

91. «Verdguer era poeta, y el poeta cantó las tribulaciones del sacerdote entre las pasiones del hombre [...] Esto se siente en el *Sant Francesc*, cuando Verdguer, para hacerse superior a su tribulación, se esfuerza en identificar su alma con la del Seráfico. Esto estalla en las *Flors del Calvari*, donde los gritos de rebeldía del hombre, mal contenidos, ahogan casi las forzadas oraciones...» (vegeu *Obres Completes de Joan Maragall*. Vol. X: *El derecho de hablar. Artículos*, Barcelona 1931, p. 188).

92. Vegeu, per exemple, R. RUIZ AMADO, «El poeta Verdguer (1845-1902)», dins: *Razón y Fe* III (1902) p. 483: «La inspiración personal de sus cantares tiene más de ascética que de própiamente mística», etc.

temps. El seu enterrament, el 13 juny de 1902, ho demostrà eloqüentment,⁹³ perquè Catalunya venerava aquest sacerdot poeta que, connectant fonament amb l'ànima del nostre poble, havia escrit, des de la seva dolorosa «tragèdia», bo i parafrasejant Ramon Llull, «lo foll», que mentre: «La gent del món escarnia l'Amic / d'ençà que l'havia l'amor trastocat: / l'Amic lleial reprenia la gent / perquè no estimava lo seu Estimat».⁹⁴

Verdaguer ha estat, en efecte, estimadíssim per la gent del nostre poble. Han passat cent anys del seu traspàs, de l'absència física de la seva personalitat, però han estat alhora cent anys d'una presència ininterrompuda. Verdaguer és un d'aquells genis que honoren la llengua i la cultura d'un poble i, així com Ramon Llull va trobar la nostra llengua en un estadi molt primitiu i reeixí a transformar-la en una meravellosa llengua literària, en el moment oportú de la Renaixença catalana mossèn Cinto la rescatà de la decadència i la restituí a la seva aptitud natural per a les més belles i altes creacions literàries. Esperem, com a millor regal de l'any verdaguerià, que la riquesa de les aportacions i estudis publicats suscitin altres investigacions, molt més profundes, que puguin aportar noves dades i precisions sobre les característiques del misticisme verdaguerià, configurat per «l'aspra i dolça creu».⁹⁵

93. «La imponente manifestación de duelo que presencié Barcelona con este motivo no tiene antecedentes en la Ciudad Condal [...] Por si acaso necesita de nuestras oraciones lo recomendamos a nuestros lectores, sus hermanos de hábito, a nuestros Terciarios» (vegeu *MenSer*. XIX [1902] p. 213).

94. Vegeu J. VERDAGUER, *Perles del «Llibre d'amic e d'Amat» den Ramon Llull*, Barcelona 1908, p. 56, núm. 143.

95. En començar l'any verdaguerià, en el número d'homenatge a Verdaguer preparat per la revista montserratina *Serra d'Or*, hi podíem llegir, a propòsit de l'evolució mística de mossèn Cinto, que: «L'escala mística apareix en uns quants poemes d'aquesta època [...] tots els poemes de *Flors del Calvari* són cantats al so de l'arpa nova, que ja no és la romàntica ni la idíl·lica, sinó l'aspra creu, la dolça creu de l'himne litúrgic» (vegeu Segimon SERRALLONGA, «Les ascensions de Verdaguer. De la mitologia a la mística», dins: *Serra d'Or* núm. 506 [febrer 2002] pp. 99-102).